

รัฐธรรมนูญแก้ปัญหาของชาติได้จริงหรือ

ทิศทางอนาคตประเทศไทย

ประเวศ วะสี

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ ผมได้รับแต่งตั้งจากประธานรัฐสภาให้เป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) คพป. ได้เสนอให้มีการเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่เพื่อปฏิรูปการเมือง ผมถูกวิจารณ์จากนักลัทธิประชาธิปไตยลูกศิษย์อาจารย์ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ว่าเป็นพวก “รัฐธรรมนูญนิยม” (Constitutionalism) ว่ารัฐธรรมนูญระบอบประชาธิปไตยไม่ได้หรอก การณ์ต่อมาพิสูจน์ว่าเขาวิจารณ์เป็นความจริงอยู่ไม่น้อย เรามีรัฐธรรมนูญมา ๑๘ ฉบับแล้วก็ยังปริ่มๆ จะฆ่ากันตายอีก วันนี้ ๒๗ พฤษภาคม วันเกิดท่านอาจารย์พุทธทาส ผมเห็นในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐหน้า ๓ ลงความเห็นของเพื่อนร่วมรุ่นโรงเรียนเตรียมของผม คือ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ได้พูดถึงเรื่องรัฐธรรมนูญกับประชาธิปไตยขึ้นมาอีก จึงอยากให้เพื่อนคนไทยช่วยกันศึกษาและไตร่ตรองให้ดีๆ ว่ารัฐธรรมนูญแก้ปัญหาของชาติได้จริงหรือ คุ่มหรือไม่ที่คนไทยจะฆ่ากันตายเพราะรัฐธรรมนูญ

พร้อมๆ กันนี้ ผมอยากฝากความเห็นเกี่ยวกับทิศทางอนาคตประเทศไทยไว้ ๖ ข้อ ดังต่อไปนี้

๑. พยายามป้องกันสงครามกลางเมือง เรื่องนี้ผมได้พูดมามากแล้วโดยยกตัวอย่างสงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกาที่มีคนตายถึง ๖๕๐,๐๐๐ คน ในอินโดนีเซีย ๕๐๐,๐๐๐ คน ในศรีลังกาหลายหมื่นคน ในวันดา ๘๐๐,๐๐๐ คน จึงจะไม่พูดอีกในที่นี้ จะป้องกันได้หรือไม่ได้ก็ควรทำใน ๕ ข้อต่อไปนี้ดังข้างล่างนี้
๒. สร้างประชาธิปไตยอัตถประโยชน์ เผด็จการทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็ นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เผด็จการทหาร เผด็จการคอมมิวนิสต์ เผด็จการรัฐสภา ไม่ใช่คำตอบ แม้แต่ประชาธิปไตยตามรูปแบบ คือมีการเลือกตั้งแต่มีนักการเมืองที่ไม่สุจริตมุ่ง โกงกินหาประโยชน์ มีความรู้ความสามารถต่ำที่จะบริหารประเทศเพื่อประโยชน์ของ ประชาชน แบบนี้ก็ไปไม่รอดเพราะจะก่อให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้น

ประเทศต้องแสวงหาประชาธิปไตยอัตถประโยชน์ที่มีประชาธิปไตยด้วย และได้
นักการเมืองที่มีคุณภาพสูง สามารถบริหารแก้ปัญหาพื้นฐานของประเทศได้ คือ ความ
ยากจนและความอยุติธรรมทางสังคม

ประเด็นนี้มีข้อสังเกตว่าประเทศต้นแบบเสรีภาพและประชาธิปไตยอย่างอังกฤษ
และสหรัฐอเมริกา ขณะนี้มีความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนสุดๆ (ดู The Price of
Inequality โดย Joseph Stiglitz) อันก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ รวมทั้งเสี่ยงที่จะมี
จลาจลต่อไปในอนาคตจนเกิดคำถามขึ้นว่า ประชาธิปไตยแบบ “หนึ่งคนหนึ่งเสียง” ใน
สหรัฐอเมริกาก็ไม่สามารถสร้างอัตถประโยชน์ให้คนส่วนใหญ่ได้ มีเสียงเรียกร้องให้มีการ
ปฏิรูป แต่ก็ยังไม่รู้ว่าจะปฏิรูปอย่างไร ในฝรั่งเศสภายหลังเลือกฟร็องซัว ออล็องด์จาก
พรรคสังคมนิยมเป็นประธานาธิบดีได้ ๑ ปี ก็ว่าประเทศไปไม่ไหวแล้ว กำลังเรียกร้องให้มี
การปฏิวัติและสร้างสาธารณรัฐที่ ๖

ในความซับซ้อนในสังคมเศรษฐกิจอย่างปัจจุบัน เป็นการยากมากที่การเมือง
แบบเดิมๆ แม้ที่เป็นประชาธิปไตยคลาสสิก แบบอังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา จะทำงาน
ได้ผล คำถามก็คือแล้วประชาธิปไตยอัตถประโยชน์คืออย่างไร เราจะตามๆเขาไปเรื่อยๆ
คงไม่ได้ คงต้องสรุปบทเรียน

๓. ชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง

ความล้มเหลวของการบริหารเศรษฐกิจสังคมที่ซับซ้อนดังกล่าวในข้อ ๒ ข้างต้น เกิดจาก
การรวมศูนย์การจัดการขนาดใหญ่ของระบบเศรษฐกิจและการเงิน ทำให้การจัดการไม่มี
ประสิทธิภาพและมีคอร์รัปชันในระบบมาก จำเป็นต้องมีระบบที่กระจายอำนาจไปให้
ประชาชนเข้ามาจัดการเอง เป็นประชาธิปไตยตัวแทน ที่เมื่อประชาชนเลือกไปแล้ว
ประชาชนก็หมดบทบาทลง รอเป็นผู้รับอย่างเดียว

ชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง เป็นการกระจาย
อำนาจให้ประชาชนปกครองตัวเอง โดยสามารถจัดการการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม
สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับเล็กใกล้ตัวมาก
ที่สุดคือชุมชน ขึ้นมาจนถึงท้องถิ่นขนาดใหญ่คือจังหวัด เป็นประชาธิปไตยที่
ประชาชนไม่ใช่มีแต่ออกเสียงเลือกตั้ง แล้วการพัฒนาไปตกอยู่ในมือของคนอื่นซึ่งบิดเบี้ยว
ไปได้มาก แต่ประชาชนเป็นผู้ลงมือจัดการพัฒนาด้านต่างๆด้วยตัวเอง และจัดการพัฒนา

นโยบายด้วย เป็นประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยทางอ้อมตามข้อ ๒ อย่างเดียวไม่พอ แต่ต้องมีประชาธิปไตยทางตรงแห่งการปกครองตนเองหรือการจัดการตนเองด้วย กระบวนการชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง ที่กำลังขับเคลื่อนกันอยู่ในประเทศไทย ขณะนี้มีแนวโน้มว่าโดนใจประชาชนและได้ผลดี ควรทำความเข้าใจ ส่งเสริม สนับสนุน จะเป็นปัจจัยชี้ขาดอนาคตประเทศไทย

๔. พลังพลเมือง-ร่วมตัวร่วมคิดร่วมทำเป็นสังคมเข้มแข็ง สังคมไทยเป็นสังคมทางดิ่งมาแต่โบราณ คือมีความสัมพันธ์กันเชิงอำนาจ ในโครงสร้างแบบนี้จะขาดการร่วมตัวร่วมคิดร่วมทำ หรือความเป็นสังคมมีน้อย หรือสังคมอ่อนแอ ในสภาพที่สังคมอ่อนแออำนาจที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรมจะปราศจากการถูกตรวจสอบและควบคุม เศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี ศิลธรรมจะไม่ดี

การจะพัฒนาแต่เศรษฐกิจ พัฒนาแต่การเมือง พัฒนาแต่ศีลธรรม โดยไม่พัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง จะไม่ได้ผล ดังที่เกิดแก่ประเทศไทย ที่พยายามทำกันมาตั้งก่อนศตวรรษมีรัฐธรรมนูญ ๑๙ ฉบับ ยังปรึม ๆ จะเกิดมิลิแทเรียลลียุก

จำเป็นต้องพัฒนาจิตสำนึกของพลเมือง ให้ประชาชนมีจิตสาธารณะมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ รู้เท่าทัน ดังที่เรียกว่าเป็น (Informed citizen) ร่วมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร ในทุกเรื่อง เกิดความเป็นประชาสังคม (Civil society) หรือสังคมเข้มแข็ง การมีพลเมืองที่กัมมันตะ (Active citizen) มีจิตสำนึกแห่งความถูกต้องเป็นธรรม และไม่ยอมให้เกิดความไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรมเท่านั้น ที่จะทำให้ระบบการเมืองมีความถูกต้องเป็นประชาธิปไตยอัตถประโยชน์ ข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๔ จึงเชื่อมโยงถึงกัน

๕. ปฏิรูปวิธีคิดและจิตสำนึก การที่โลกยุ่งเหยิง ชัดแย้ง รุนแรง และวิกฤต อยู่ทุกวันนี้ เพราะมนุษย์มีวิธีคิดที่ผิด คือ คิดแบบตายตัว แยกส่วน และสุดโต่ง ธรรมชาติไม่ได้เป็นอย่างนั้น ธรรมชาติไม่ตายตัว ไม่แยกส่วน ไม่สุดโต่ง แต่เชื่อมโยงสัมพันธ์และเป็นปัจจัยการแก่กันและกัน การคิดแบบตายตัว แยกส่วน และสุดโต่ง นำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง ชาวยุโรปก็คิดอย่างนี้แบบสุด ๆ ยุโรปจึงเต็มไปด้วยสงคราม แม้แต่วิทยาศาสตร์ที่ชาวยุโรปค้นพบก็คิดแบบตายตัว จนกระทั่งไอน์สไตน์กับนักวิทยาศาสตร์ควอนตัม ผู้ค้นพบวิทยาศาสตร์ใหม่ พบว่าธรรมชาติไม่ตายตัว

วิธีคิดในพระไตรปิฎกไม่เหมือนกับวิธีคิดที่คิด ๆ กัน อยู่ทั่วไปในสังคมเลย เริ่มต้นใน รัชสมัยจักรพรรดิปวัตตนิสสูตร พระพุทธองค์ก็ทรงปฏิเสธส่วนสุด (Extremes) ทั้งสองแล้ว พุทธ ธรรมถือว่าสรรพสิ่งล้วนเป็นอนิจจัง คือเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงตามเหตุ ปัจจัยที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตา สรรพสิ่งล้วนเป็นกระแสของเหตุปัจจัย การเห็นธรรมชาติ เป็นกระแสของเหตุปัจจัยเป็นปัญญา เราควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา ไม่ใช่ ด้วยอารมณ์รักหรือชัง ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง

บางครั้งพระพุทธองค์ก็ทรงเรียกวิธีคิดตามหลักอิทัปปัจจยตาที่ว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง

การคิดแบบตายตัวเป็นข้างเป็นขั้ว ย่อมถูกขั้วตรงข้ามจับไม่สามารถทะลุลงไปได้ ไกล การปะทะกันของขั้วตรงข้ามเกิดความรุนแรงการคิดแบบทางสายกลางสามารถทะลุ ทะลวงไปได้ไกลประดุจนิวตรอนและไม่เกิดความรุนแรง วิธีคิดแบบมัชฌิมาปฏิปทาหรือ แบบวิทยาศาสตร์ใหม่ อันไม่ใช่การคิดแบบตายตัว แยกส่วน และสุดโต่งจะนำไปสู่การ พัฒนาในรูปแบบใหม่ และการจัดการแบบใหม่ รวมทั้งระบบการเมืองที่แบ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลกับ ฝ่ายค้าน ซึ่งอยู่บนฐานความคิดแบบเก่า และไม่คอยได้ผลแล้ว ก็ควรเปลี่ยนแปลงด้วย

นักวิชาการทางพุทธไม่ควรนำแต่เนื้อหาจากพระไตรปิฎกมาสอนกัน แต่ควรจะเอา วิธีคิดแบบมัชฌิมาปฏิปทามาทำให้แพร่หลายด้วย

๖. ยุทธศาสตร์การสื่อสาร-จุดคานงัดประเทศไทย ในระบบที่ซับซ้อนและยากจนมองไม่ เห็นความหลังใดๆ การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นปุบปับโดยรวดเร็ว ที่ภาษาโบราณเรียกว่า ปาฏิหาริย์ แต่ภาววิชาการเรียกว่า “การผุดบังเกิด” (Emergence) ซึ่งไม่มีใครพยากรณ์ ได้ล่วงหน้าว่าเมื่อใดและอย่างไร

ยุทธศาสตร์การสื่อสารเป็นจุดคานงัดประเทศไทย

ที่เรียกว่าการสื่อสารนั้นปัจจุบันนี้ช่องทางการสื่อ เกิดขึ้นโดยรวดเร็วและจะสามารถสื่อถึงกันได้ทั้งหมดโดยรวดเร็วในเวลาไม่กี่ชั่วโมง ความสำคัญจึงอยู่ที่สารว่าจะมีสารอะไรที่ที่ดลใจหรือโดนใจ มีเสน่ห์ มีประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีคิดและจิตสำนึก ที่แพร่กระจายต่อกันโดยรวดเร็วเต็มประเทศ ตรงนี้จึงเป็นสิ่งที่นักลงทุนที่สุด ใช้น้อยไม่มากใช้คนไม่มาก แต่เป็นคนที่เหมาะสมที่ศึกษาให้เข้าใจ ความเป็นไปของโลกและของบ้านเมืองกับทิศทางอนาคตให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง ใช้น้อยจะและศิลปะสร้างสารสร้างสรรค์ ที่กินใจผู้คนแล้วใช้ช่องทางสื่อออกไปในรูปแบบต่างๆอย่างได้ผล ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นการตลาดทางสังคม (Social marketing) ก็ได้ ถ้าทำได้ดีสังคมจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ผมขอฝากทิศทางอนาคตประเทศไทยทั้ง ๖ ประการไว้ให้เพื่อนคนไทยพิจารณาด้วย ถ้าแม้ข้อ ๑ ไม่ได้ผล ประเทศไทยหลุดไปสู่สงครามกลางเมือง อีก ๕ ข้อก็ช่วยในการสร้างประเทศไทยขึ้นใหม่หลังมิลลenniumก็ยาก ถ้ามีการฆ่ากันตายมากถึงจุดหนึ่ง สังคมไทยทั้งมวลจะเกิดความสลดสังเวชและต้องการการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เพื่อก้าวข้ามจุดติดขัดทางประวัติศาสตร์ของประเทศ

.....